

23 Μαρτίου 2017

Υπερβατικότητα και «αναγκαιότητα» στη φιλοσοφία του Kant

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Χαράλαμπος Κράλλης, Δρ. Φιλοσοφίας

Ο Kant ερευνά την δυνατότητα συνθετικών κρίσεων a priori. Ονομάζει τέτοιου είδους έρευνες 'υπερβατολογικές' και δίνει τον ακόλουθο ορισμό γι' αυτές: "Ονομάζω υπερβατική κάθε γνώση πού γενικά δεν ασχολείται τόσο με αντικείμενα όσο με το δικό μας μονάχα τρόπο γνώσεως αντικειμένων, εφόσον αυτός πρόκειται να είναι a priori δυνατός. Ένα σύστημα τέτοιων εννοιών θα ονομαζόταν Υπερβατική Φιλοσοφία. Αλλά και αυτή πάλι η φιλοσοφία είναι ακόμα , για το αρχικό αυτό στάδιο, πολύ πρόωρη.

Πραγματικά, επειδή μια τέτοια επιστήμη [ως σύστημα εννοιών] θα ήταν αναγκασμένη να περιλαμβάνει ολοκληρωτικά τόσο την αναλυτική όσο και την a priori συνθετική γνώση, γι' αυτό έχει πολύ μεγαλύτερη ευρύτητα για το σκοπό πού επιδιώκουμε , αφού δεν μας χρειάζεται να προωθήσουμε την ανάλυση πολύ μακριά παρά μόνο όσο απαραίτητα αναγκαία, για να κατανοήσουμε σε όλο τους το πλάτος τις αρχές της a priori συνθέσεως , το μόνο άλλωστε πράγμα πού μας απασχολεί»¹². Σύμφωνα με την ιδέα της 'κοπερνίκειας στροφής' της Denkungsart (δηλαδή, του τρόπου σκέψης), ενός τρόπου σκέψης για τον Kant υπάρχουν αναγκαίες προϋποθέσεις, ή όπως αυτός προσπαθούσε, και με μία δική του διατύπωση παρουσίασε προϋποθέσεις της δυνατότητας της εμπειρίας, οι οποίες ανάγονται ,σε ό,τι εμείς εξασκούμε, στις δυνατότητες γνώσης πού έχουμε". Συνεπώς, ο Kant ερευνά τις "υπερβατολογικές προϋποθέσεις της δυνατότητας μας για την εμπειρία".

Δίνει ακόμη και μία διατύπωση σε ένα χωρίο της πρώτης Κριτικής σχετικά μ' αυτό το πρόβλημα : «Μ' αυτό τον τρόπο είναι δυνατές οι συνθετικές κρίσεις a priori, όταν δηλ. αναφέρουμε σε μια δυνατή γνώση εμπειρίας εν γένει τους μορφολογικούς όρους της a priori εποπτείας, τη σύνθεση της φαντασίας και την αναγκαία ενότητά τους σε μία υπερβατική κατάληψη, κι όταν λέμε : οι όροι της δυνατότητας της εμπειρίας εν γένει είναι συγχρόνως όροι της δυνατότητας των αντικειμένων της εμπειρίας και γι' αυτό το λόγο έχουν αντικειμενικό κύρος σε μία συνθετική κρίση a priori»¹³ Το αρχιτεκτόνημα του Kant προσδιορίζεται με κρίσεις αναλυτικές ή συνθετικές, ακόμη με τον ορισμό της έννοιας της εμπειρίας , όπως επίσης και με την εισαγωγή της αρχής της υπερβατολογικής φιλοσοφίας πού ξεκινά από την πλατωνική διάκριση, αισθητού-νοητού κόσμου.

Θέλω στο σημείο αυτό να μιλήσω ακόμη και για την έννοια της 'αναγκαιότητας' πού έχει τόσο μεγάλη σημασία για τη φιλοσοφία του Kant. Οι a priori κρίσεις είναι μη-εμπειρικές κρίσεις και κατά τον Kant έχουν δύο χαρακτηριστικά. Είναι κατ' ανάγκην αληθείς και ισχύουν με αυστηρή γενικότητα, η οποία δεν επιτρέπει καμία εξαίρεση. Ο Kant διατυπώνει το πρόβλημα ως εξής : «Εδώ σημασία έχει να δούμε αν υπάρχει ένα κριτήριο που να μας επιτρέπει να διακρίνουμε με βεβαιότητα μία καθαρή γνώση από μιά εμπειρική. Η εμπειρία βέβαια μας διδάσκει, ότι κάτι είναι φτιαγμένο από τη φύση του έτσι ή αλλιώς , αλλά όχι και ότι δεν μπορεί να είναι αλλιώς. Αν βρίσκεται κατά πρώτον λόγο μια πρόταση πού νοείται ταυτόχρονα με το γνώρισμα της αναγκαιότητας, τότε αυτή είναι μία κρίση a priori. Αν επιπλέον αυτή δεν παράγεται από καμιά άλλη πρόταση πού να έχει και αυτή με τη σειρά της το χαρακτήρα αναγκαίας προτάσεως , τότε είναι απόλυτα a priori.

Κατά δεύτερον λόγο, η εμπειρία δεν προσδίδει στις κρίσεις της αληθινή ή αυστηρή, παρά μονάχα υποθετική και σχετική (εξ επαγωγής) καθολικότητα, που η καθαυτή σημασία της είναι τούτη : από τις παρατηρήσεις που κάναμε ως τώρα εξάγεται ότι δεν υπάρχει καμιά εξαίρεση από τούτον ή εκείνον τον κανόνα. Κατά συνέπεια, μια κρίση πού νοείται με αυστηρή αναγκαιότητα , δηλαδή έτσι ώστε να μην επιδέχεται καμιά απολύτως εξαίρεση, δεν παράγεται από την εμπειρία, αλλά ισχύει απόλυτα a priori»¹⁴. Παρ' όλα αυτά σε όλες τις κρίσεις πού επαληθεύονται μέσω της εμπειρίας, είναι δυνατό κάποια ημέρα να φανεί ότι είναι ψευδείς. Δεν θα επεκταθώ όμως σχετικά με αυτό το πρόβλημα περισσότερο. (Wahrnehmung, δηλαδή, εμπειρία).

11 KANT, I. (1976), *Κριτική του Καθαρού Λόγου*, τόμος Α', τεύχος !, Β 25.

12 Αυτόθι, , Α 12-Β 26.

13 KANT, I. (1979). Κριτική του Καθαρού Λόγου, τόμος Β', τεύχος Ι, Β 197-Α 158.

[συνεχίζεται]

Παρατήρηση: το παρόν άρθρο είναι το δεύτερο μέρος της εισήγησης «Η Ιστορία του καθαρού Λόγου κατά τον Ι.Kant» του Χαράλαμπου Κράλλη, Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών, στην Επιστημονική Ημερίδα «Φιλοσοφία, Φυσικές Επιστήμες, Βιοηθική», που διοργανώθηκε από τη Διεθνή Επιστημονική Εταιρία Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας deeaef.gr και την Ένωση Ελλήνων Φυσικών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις 12/11/2014.

Το πρώτο μέρος μπορείτε να το διαβάσετε [εδώ](#)

<http://bit.ly/2nWJrWU>